

Zenon Andrzejewski

Marian Bronisław Gorzeński (1906-2001) - lekarz z pancерnej husarii

Acta Medicorum Polonorum 3, 37-47

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marian Bronisław Gorzeński (1906-2001) – lekarz z pancernej husarii

Marian Bronisław Gorzeński (1906-2001)
– a doctor from armoured division

Zenon Andrzejewski

Przemyśl

Streszczenie: Marian Bronisław Gorzeński (1906-2001) był harcerzem i sportowcem, który po ukończeniu studiów lekarskich w Krakowie został powołany do odbycia służby wojskowej w Warszawie. Odtąd związany był z wojskiem, od 1934 r. jako zawodowy lekarz wojskowy. Uczestniczył w Kampanii Wrześniowej 1939 r. Po agresji wojsk radzieckich przedostał się do Rumunii, a następnie do Francji. Uczestniczył w walkach II wojny światowej i służył w wojsku do 1947 r., m.in. dowodząc kompanią sanitarną. Od 1947 r. przebywał na emigracji w Anglii, gdzie od 1949 r. pracował jako lekarz w NHS.

Abstract: Marian Bronisław Gorzeński (1906-2001) was a scout, sportsman, and military doctor. He graduated from medicine in Cracow and soon was called up for service. In 1934 he decided to become a military doctor. He participated in September Campaign of 1939. After Soviet aggression on Poland Dr. Gorzeński got through Romania to France where he joined the Polish Army. He fought in the Second World War. He served as a military doctor and in 1947 decided to migrate to England. From 1949 he practised as a doctor for NHS patients.

Słowa kluczowe: historia medycyny, wojna światowa, lekarz wojskowy, Przemyśl, polska emigracja w Anglii, Marian Gorzeński

Keywords: history of medicine, world war, military doctor, Przemyśl, Polish community in England, Marian Gorzeński

Marian Bronisław Gorzeński rozpoczął zawodową służbę wojskową w 1934 r. w 2. Baonie Pancernym w podprzemyskiej Żurawicy. Stąd zwykł był mawiać, że w życiu miał dwie miłości: Żurawicę i broń pancerną. W czasie II wojny światowej, jako podkomendny gen. Maczka, przeszedł cały szlak bojowy 1. Dywizji Pancernej od Caen do Wilhelmshaven, dowodząc 10. Lekką Kompanią Sanitarną.

Za to, że „w czasie walk o wolność Belgii w 1944 r. dał dowód wyjątkowej osobistej waleczności, jak również gorącej woli zwycięstwa za wszelką cenę”, decyzją Jego Królewskiej Wysokości z 25 lutego 1946 r., został odznaczony przez Księcia Regenta Krzyżem Wojennym z Palmą.

Dzieciństwo

Urodził się 18 sierpnia 1906 r. w Przemyślu, jako syn Juliana, ślusarza c.k. kolei państwowej i Genowefy z d. Wojnar. Elementarną edukację szkolną rozpoczął 1 września 1912 r. w Szkole Ludowej 4-klasowej Męskiej im. Tadeusza Czackiego przy ul. Bema 2, którą ukończył w czerwcu 1916 r. W tymże roku, 1 września, został przyjęty do C.K. Gimnazjum III w Przemyślu na Zasaniu, przy ul. Piotra Skargi 17. W r. 1922 szkoła ta zmieniła nazwę na „Państwowe Gimnazjum II im. K. Morawskiego w Przemyślu” i realizowała program gimnazjum klasycznego dawnego typu.

W harcerstwie i „Czuwaju”

Z chwilą rozpoczęcia nauki w gimnazjum Marian Gorzeński związał się z harcerstwem, wstępując do I Drużyny Skautowej im. gen. Dezyderego Chłapowskiego. Pełnił w niej funkcje zastępowego i przybocznego. Harcerstwo było pierwszym etapem dojrzewania Mariana do dorosłego życia.

Gdy w r. 1918 powstał w Przemyślu Harcerski Klub Sportowy „Czuwaj”, Gorzeński został bramkarzem w drużynie piłki nożnej. Piłkarskiego abecadła uczył się na przemyskich błoniach i pastwiskach. Grywał również w siatkówkę i koszykówkę. Od roku 1921, za namową trenera Czesława Dobrowolskiego, zdradził gry zespołowe dla lekkoatletyki. Specjalizował się w biegach średnich na 800 i 1500 metrów, mając godnych rywali w osobach kolegów Romana Klisza, Wiktora Duchonia i druha Słomki. W r. 1924 został kierownikiem sekcji strzeleckiej i członkiem sekcji gimnastycznej „Czuwaju”. W klubie tym i w harcerstwie spędził najpiękniejsze lata swojej młodości. Na licznych obozach i zawodach sportowych ćwiczył siłę woli, doskonalił sprawność fizyczną, wyrabiał kondycję, uczył się odporności na trudy i niewygody.

Student i sportowiec

24 czerwca 1924 r. zdał maturę i 1 października rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Ze sportem jednak nie zerwał. Zapisał się do sekcji lekkoatletycznej TS „Wisła” i mimo braku czasu na treningi, z powodu absorbujących studiów, osiągał imponujące wyniki. Zdobył:

- 31 maja 1925 r. – I miejsce w biegu ulicznym na 3200 m, zorganizowanym przez SKS „Korona” w Samborze;

- 28 marca 1926 r. – II miejsce w biegu przełajowym na 3350 m, zorganizowanym przez HKS „Czuwaj” w Przemyśle;
- 20 grudnia 1927 r. – mistrzostwo okręgu krakowskiego w biegu na 1500 m (pobił rekord okręgu i pokonał rekordzistę i reprezentanta Polski Stanisława Ziffera);
- 2-3 czerwca 1928 r. – I miejsce w biegu na 800 m i II na 3000 m, w zawodach jubileuszowych HKS „Czuwaj”;
- 1919 r. – tytuł mistrzowski w biegu na 1500 m i IV miejsce na 400 m, na II Narodowym Zlocie ZHP w Poznaniu;
- 1930 r. – mistrzostwo Polski, bijąc rekord „Warszawianki”, w sztafecie 4x1500 m w barwach TS „Wisły” Kraków, w której biegł na ostatniej zmianie;
- 1930 r. – I miejsce w biegu narciarskim na 12 km i III – w ogólnej punktacji, na zawodach zorganizowanych w Żywcu na Straconce dla harcerzy Chorągwi Śląskiej i Krakowskiej (jako nagrodę otrzymał od generała Przeździeckiego buty narciarskie).

7 lipca 1931 r. w auli Alma Mater Jagiellonica otrzymał dyplom doktora wszech nauk lekarskich. Rok później zakończył karierę sportową, zdobywając w zawodach o mistrzostwo podokręgu przemyskiego I miejsce w biegu na 800 i 1500 metrów. Kończąc studia lekarskie był także studentem drugiego roku Studium Wychowania Fizycznego UJ, ale powołanie 11 sierpnia 1931 r. do odbycia obowiązkowej służby wojskowej w Szkole Podchorążych Rezerwy w Centrum Wyszukolenia Sanitarnego w Warszawie, nie pozwoliło mu na ukończenie drugiego fakultetu.

Początki pracy zawodowej

Po odbyciu przeszkolenia wojskowego, 23 lutego 1932 r. został skierowany na praktykę zawodową do 38. Pułku Piechoty w Przemyśle. Jako młodszy lekarz pułkowy sprawował opiekę medyczną również nad innymi jednostkami garnizonu przemyskiego, a to: 4. Pułkiem Saperów w Przemyśle, 2. Pułkiem Pancernym w Żurawicy i 10. Dyonem Taborów w Radymnie. 12 września 1932 r., w stopniu tytularnego wachmistrza, przeszedł do rezerwy i rozpoczął pracę w Szpitalu Powstępczym w Przemyśle. Od listopada 1932 r. do października 1934 r. pełnił równoległe obowiązki kontraktowego lekarza cywilnego w 2. Pułku Pancernym w Żurawicy i Szpitalu Wojskowym nr 10 w Przemyśle. Ponadto, do wybuchu II wojny światowej, był kierownikiem Poradni Sportowo-Lekarskiej DOK X. w Przemyśle.

Lekarz wojskowy

Na wiosnę 1934 r. nastąpiła reorganizacja broni pancernej i 2. Pułk Pancerny w Żurawicy został przemianowany na 2. Baon Pancerny, którego dowódcą został mjr dypl. Marian Strażyc. On też zaproponował Marianowi Gorzeńskiemu

Ppor. rez. dr Marian Gorzeński – kadra X. Szpitala Okręgowego w Przemyślu, 1934 r.
(ze zbiorów autora)

(awansowanemu w międzyczasie do stopnia podporucznika rezerwy) przejście do zawodowej służby wojskowej, co nastąpiło 1 listopada 1934 r. Z tą datą został lekarzem wojskowym. 1 stycznia 1936 r. awansował do stopnia porucznika a 18 marca 1939 r. otrzymał nominację na stopień kapitana. W ciągu pięciu lat spędzonych w mundurze szkolił się na różnych kursach administracyjnych, sportowych oraz manewrach, będąc przydzielanym do innych rodzajów broni. W r. 1936 ukończył kurs ratownictwa przeciwgazowego w CWS w Warszawie. Na dwa tygodnie przed wybuchem II wojny światowej zdążył jeszcze zmienić stan cywilny, zawierając 15 sierpnia 1939 r. w Kościele Garnizonowym w Przemyślu związek małżeński z Barbarą Remiszewską, córką starosty powiatowego Adama Remiszewskiego.

Wojna

Gdy 27 sierpnia zarządzono w trybie alarmowym mobilizację, kpt. Gorzeński wrócił z urlopu do swojej jednostki w Żurawicy, dokąd przybywały uzupełnienia personalne. 1 września 1939 r. został odkomenderowany do 10. Wojskowego Szpitala Okręgowego w Przemyślu, obejmując dowództwo Zespołu Przeciwgazowego nr 13. Z tym zespołem, 5 września 1939 r. stanął się u dowódcy Armii „Karpaty” gen. Fabrycego, stacjonującego w dworku Jędrzejowiczów w Staromieściu k. Rzeszowa. Nie mając zajęcia w ratownictwie przeciwgazowym, został od-

Por. dr Marian Gorzeński – lekarz 2. Baonu Pancernego w Żurawicy, 1936 r.
(ze zbiorów autora)

delegowany do pomocy lekarzowi dowództwa Armii, w opatrywaniu i leczeniu rannych, poszkodowanych w wyniku nalotów nieprzyjacielskich. W następnych dniach wojny kpt. Gorzeński, wraz ze swoim zespołem, został skierowany przez Rudki do Zborowa, gdzie 15 września 1939 r., z rozkazu szefa sanitarnego DOK X płk. dr. Franciszka Bałaszeskula, pomagał w rozwinięciu szpitala polowego. 17 września, po nalocie samolotów sowieckich na ludność cywilną, otrzymał rozkaz przetransportowania, samochodami sanitarnymi, rannych cywili i żołnierzy do Tarnopola. Gdy w czasie rozmowy telefonicznej z kolegami, którzy dotarli do Tarnopola o godz. 17. po południu, odezwał się w słuchawkach głos rosyjski, kpt. Gorzeński postanowił nie dołączać już do Tarnopola, lecz przez Brzeżany, Kołomyję i Zabłotów, gdzie wystawiono już czerwone transparenty witające armię sowiecką, dojechał wraz ze swoimi podkomendnymi do Śniatynia. Żołnierzom, którzy nie chcieli przedzierać się do Rumunii, pozwolił wracać do domów.

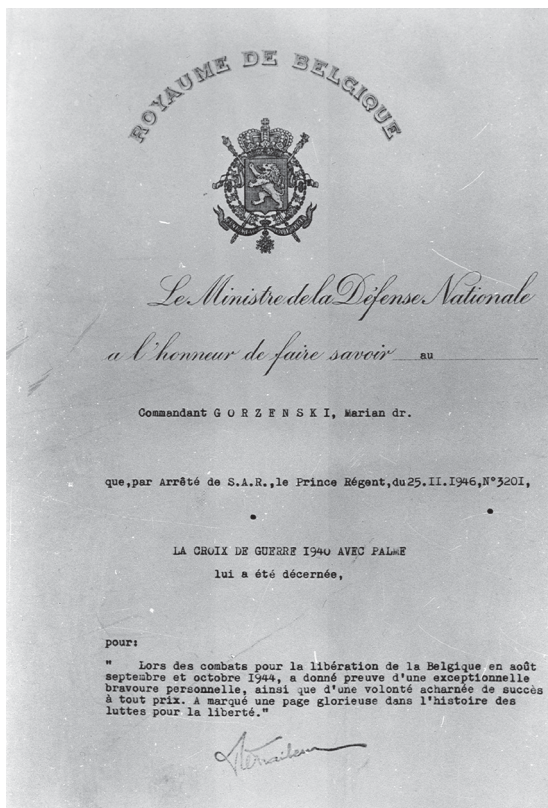
W Rumunii

Dalszy przebieg wypadków kpt. dr Gorzeński tak relacjonuje w swoich wspomnieniach: „Zostawiłem samochód ciężarowy, z rekwizycji mobilizacyjnej, w Śniatyniu i pieszo przeszedłem granicę polsko-rumuńską. Po drodze kolumna samochodów dowództwa broni pancernej z Warszawy przytuliła mnie i jechałem w komfortie, z jednym z zastępców dowódcy, do miejscowości Focșani. Ra-

Kpt. dr Marian Gorzeński – lekarz 2. Baonu Czołgów, Francja 1940 r.
(ze zbiorów autora)

Fotokopia dokumentu potwierdzającego odznaczenie kpt. dr. Mariana Gorzeńskiego Krzyżem Wojennym z Palmą, 25 luty 1946 r. (ze zbiorów autora)

zem z innymi oficerami postanowiliśmy wmieszać się w personel szeregowych i podoficerów, i iść wraz z nimi do obozu dla internowanych. Zakwaterowano nas w dwóch wioskach: Cataloi i Ciucurowej. Cały pobyt w tych miejscowościach to organizacja ewakuacji żołnierzy do tworzącej się Armii Polskiej we Francji. W Ciucurowej otrzymałem wezwanie do dołączenia do formowanego 2. Baonu Czołgów w St. Cécile w południowej Francji, którym dowodził mjr Zygmunt Chabowski, dowódca 2. Batalionu Pancernego w Żurawicy. Wyjechałem do Bukaresztu i zameldowałem się w Ambasadzie Polskiej, gdzie radca Kraszewski zatrzymał mnie, na przeciąg czterech tygodni, do klasyfikowania przydatności zdrowotnej kandydatów do ewakuacji do Francji (...)

Należy dodać, że podczas pobytu w Cataloi i Ciucurowej kpt. Gorzeński szczególnie się zasłużył jako członek konspiracyjnej organizacji obozowej „Świt”, kierującej akcją ucieczek pancerniaków do Francji¹.

¹ Wspomina o tym T. Dubicki [w:] Wojsko Polskie w Rumunii w latach 1939-1914, Warszawska Oficyna Wydawnicza „Gryf”, Warszawa 1994, s. 221.

We Francji

10 lutego 1940 r. opuścił Rumunię i po czterech dniach zameldował się w Paryżu, skąd został odkomenderowany do St. Cécile-les-Vignes, jako lekarz 2. Baonu Czołgów. Gdy Niemcy przełamali obronę francuską, 2. Baon Czołgów, w składzie 10. Brygady Kawalerii Pancерnej, został skierowany do osłony odwrotu jednostek francuskich wzdłuż osi Avize-Moloy, w pobliżu Dijon. Tocząc szereg potyczek z czołowymi oddziałami Wehrmachtu i biorąc do niewoli jeńców, Polacy wykonali swoje zadanie i wycofali się w ślad za wojskami francuskimi. Z chwilą kapitulacji Francji w czerwcu 1940 r., 2. Baon Czołgów szybkim marszem doszedł do portu rybackiego St. Jean-de-Luz w południowo-zachodniej Francji, skąd żołnierze byli dowożeni barkami do stojących na pełnym morzu statków brytyjskich i ewakuowani do Wielkiej Brytanii.

W Szkocji i Anglii

Po przybyciu na Wyspy Brytyjskie, 2. Baon Czołgów został skierowany do Szkocji, gdzie w miejscowościach Biggar i Crawford rozpoczęło się organizowanie oddziałów broni pancерnej.

W październiku 1940 r. kpt. dr Marian Gorzeński został mianowany naczelnym lekarzem 16. Brygady Czołgów, stacjonującej w miejscowości Blairgowrie w hrabstwie Perthshire. Z chwilą przesunięcia Brygady do miejscowości Duns i Kelso w Berwickshire, kpt. Gorzeński organizował do podstaw szkolenie załóg czołgowych w ratownictwie i udzielaniu pierwszej pomocy rannym oraz pracował nad doszkalaniami patroli sanitarnych szwadronów i pułków pancерnych. Gdy rozpoczęło się formowanie oddziałów 1. Dywizji Pancерnej, w listopadzie 1943 r. został wyznaczony na dowódcę 10. Lekkiej Kompanii Sanitarnej (LKS), kwaterującej w Galashiels. Zespoły sanitarne tej kompanii miały za zadanie ćwiczyć się w ratowaniu i ewakuacji z pola walki rannych żołnierzy i transportowaniu ich do szpitali brytyjskich. Ćwiczenia te 10. LKS przeprowadzała w miejscowości Bridlington, w hrabstwie Yorkshire, dokąd w maju 1944 r. została przesunięta ze Szkocji 1. Dywizja Pancerna. Z początkiem lipca t.r. 10. LKS, wraz z całą Dywizją, przeszła z Bridlington do Aldershot, gdzie zakończono uzupełnienia sprzętu i personelu. 29 lipca 1944 r., w porcie Tilbury, Dywizja załadowała się na oczekujące statki i w nocy z 30 na 31 lipca wypłynęła ku wybrzeżom Normandii.

Inwazja

Ze wspomnień kpt. dr. M. Gorzeńskiego: „Mimo że miałem tylko stopień kapitana, przypadł mi zaszczyt starszeństwa dyscyplinarnego nad wszystkimi żołnierzami na statku *Liberty*, tj. Anglikami, Kanadyjczykami i naszymi chłopcami. Na brzegu Normandii wylądowaliśmy 31 lipca 1944 r., witani głuchymi grzmo-

Kpt. dr Marian Gorzeński – dowódca 10. Lekkiej Kompanii Sanitarnej 1. Dywizji Pancernej, Bridlington 1936 r.
(ze zbiorów autora)

tami artyleryjskimi. Przez następne sześć dni odpoczywamy, a 8 sierpnia, spod Caen, Dywizja rusza do walki. Nim jednak pierwsze oddziały zetknęły się z wrogiem, mamy rannych ze wsparcia lotniczego. „Latające fortece”, zamiast Niemców, zbombardowały naszą artylerię przeciwlotniczą. 10. LKS rozwija wysunięty punkt opatrunkowy i już bez wytchnienia, przez następne trzy dni, opatruje i ewakuuje rannych do szpitali kanadyjskich”.

W ogniu nieprzyjaciela

11 sierpnia w punkt opatrunkowy dowodzony przez kpt. Gorzeńskiego trafiają dwa pociski artyleryjskie. Zostaje rannych 11 sanitariuszy i kancelistów, kpt. Gorzeński i jego zastępca kpt. dr Jan Tołubiński. Pierwszej pomocy udziela Gorzeńskiemu kpt. dr Szczepan Kreicarek, przemysłanin, „czuwajowiec”, któremu też przyszło służyć w 10. LKS. Po założeniu opatrunku kpt. Gorzeński został

ewakuowany do 10. szpitala kanadyjskiego. W przeddzień rocznicy swoich urodzin, 17 sierpnia 1944 r., jeszcze ze świeżymi szwami pooperacyjnymi, wrócił do kompanii. 1. Dywizja Pancerna toczyła w tym czasie historyczny bój o zamknięcie „worka” Falaise, walcząc o zdobycie wzgórza 262 – Mont Ormel, nazwanego przez gen. Maczka „Maczugą”. Po bitwie pod Falaise i Chambois oddziały polskie ruszyły w pościg za wycofującymi się Niemcami. Podczas postoju w miejscowości Ypres, w Belgii, przyszedł rozkaz awansujący kpt. Gorzeńskiego do stopnia majora. Specjalne gratulacje z tej okazji przysłał sam Minister Obrony Narodowej gen. dyw. Marian Kukiel.

Koniec wojny

Po wyzwoleniu Belgii i Holandii, 1. Dywizja Pancerna wkroczyła na teren Niemiec, kończąc swój bojowy szlak w porcie Wilhelmshaven – bazie niemieckiej marynarki wojennej, na Półwyspie Fryzyjskim. Przez okres dwóch lat mjr dr Marian Gorzeński pozostawał na okupacji w północno-zachodnich Niemczech. W styczniu 1947 r. został przeniesiony do dowództwa Dywizji, obejmując funkcję dowódcy 10. i 11. kompanii sanitarnej, polowej stacji opatrunkowej i plutonu higieny polowej. Funkcję tę pełnił do 11 maja 1947 r., tj. do dnia wyjazdu do Wielkiej Brytanii.

Po powrocie ze służby okupacyjnej w Niemczech rozpoczął pracę jako lekarz w Polskim Korpusie Przystosobienia i Rozmieszczenia i ukończył kurs renowacji wiedzy lekarskiej w Royal Infirmary Hospital w Edynburgu.

Na emigracji

W lipcu 1949 r. podjął pracę w szpitalu w miejscowości Bishop Auckland, a od maja 1953 r. do przejścia na emeryturę 30 września 1976 r., pracował jako lekarz w National Health Service (państwowa służba zdrowia) w Wednesfield k. Wolverhampton, gdzie też osiadł na stałe.

„Jako lekarza interesowało mnie każde schorzenie człowieka, ale najbardziej choroby dziecięce i niedomagania starcze, choć miałem też duże osiągnięcia w położnictwie, leczeniu chorób wewnętrznych czy rozpoznawaniu schorzeń chirurgicznych” – napisał w swoich wspomnieniach.

W r. 1990 mjr dr Marian Gorzeński awansował do stopnia podpułkownika w stanie spoczynku. Jako najstarszy wiekiem i stopniem lekarz-oficer, pełnił funkcję prezesa Koła Żołnierzy Służby Zdrowia 1. Dywizji Pancерnej. Zmarł bezpotomnie 23 lutego 2001 r. Wednesfield – Wolverhampton. Został pochowany w grobowcu rodzinnym na Cmentarzu Głównym w Przemyśle (pole 18, rząd 7/1, grobowiec 6). W tym samym grobie są złożone prochy żony Barbary, zmarłej w Wednesfield 2 listopada 1999 r.

Płk rez. dr Marian Gorzeński miał następujące odznaczenia: a) polskie: „Gwiazdę Przemyśla” za służbę harcersko-wojskową w listopadzie 1918 r. oraz

lipcu i sierpniu 1920 r., Krzyż Walecznych, Medal Wojska Polskiego, Złoty Krzyż Zasługi z Mieczami; b) pamiątkowe brytyjskie: Military Medal, Star for 1939-45 War, Star for European Action; c) belgijski Croix de Guerre 1940 avec Palme; francuski Medaille Commémorative Française de la Guerre 1939-1945 avec barette „France”.

W swoim długim życiu kierował się zawsze prawem harcerskim i rotą przysięgi wojskowej, a jako lekarz bezinteresowną służbą bliźniemu.

Źródła:

Archiwum Państwowe w Przemyślu, zespół: Szkoła Podstawowa nr 1 w Przemyślu, Katalogi klasowe z lat 1912-1916, sygn. 14, 15, 16; zespół: II Państwowe Gimnazjum i Liceum im. K. Morawskiego w Przemyślu, Katalogi główne z lat 1916-1924, sygn. 79-86, Protokół główny egzaminu dojrzałości – rok szk. 1923/24, sygn. 113.

Wspomnienia ppłk. w st. spocz. dr. Mariana Gorzeńskiego (w posiadaniu autora artykułu).